1848. No. [illegible]

ARNHEMSCHE COURANT.

De prijs dezer Courant, die geregeld *vijfmaal* 's weeks wordt uitgegeven, en wel op *Dingsdag*, *Woensdag*, *Donderdag*, *Zaturdag* en *Zondag*, is *f* 5 in de drie maanden.

ZONDAG 27 AUGUSTUS.

De prijs der Advertentiën is, van *een* tot *vijf* regels, *f* 1.00, en voor elken regel daarboven 20 centen, behalve 35 centen zegelregt, voor elke plaatsing.

Binnenlandsche Berigten.

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Vervolg der zitting van woensdag 23 augustus.

Indien spreker nu deze herinneringen en gebeurtenissen in toepassing bragt op het regt van placet, dan meent hij evenzeer te moeten herinneren, dat in 1827 door de toenmalige regering in het destijds voorgedragen Wetboek van Strafregt een geheele titel gewijd werd aan de beteugeling en bestraffing der correspondentie en afkondiging en, in één woord, aan al hetgeen onder het regt van placet begrepen werd. In 1842 heeft de regering dienzelfden titel voorgesteld, doch heeft zij bereids begrepen, dat beregt te moeten beperken. En in 1847 stelde zij bij diezelfde gelegenheid tot dat einde niets meer voor. Totdat in 1848 in het ontwerp der nieuwe grondwet eene vrijheid wordt opgenomen, omdat het vroeger er in vervat was; doch in 1848, nu men nieuwe beginselen in de grondwet lascht; nu men meerdere vrijheden verleent — meent men dat regt ook te kunnen ontberen. En wat is er nu in Frankrijk gebeurd? Volgens de *theorie* van den *Code Pénal* zijn de artt. 207 en 208 van het Strafwetboek nimmer op godsdienstige vereenigingen toegepast. In Engeland heeft men bij de emancipatie in Ierland het placet laten varen en het zelfs niet begeerd. In België werd bij art. 16 der constitutie, aan den Staat het regt ontnomen, om zich in dergelijke bepalingen der geestelijken te bemoeijen en dezelve onderworpen aan de gewone bepalingen der wet. Dienvolgens werd ook daar het regt afgeschaft. Gedurende 18 jaren geniet het land intusschen rust en vreê. Spreker vraagt zich af, van waar die omkeering en verandering van denkwijze, omtrent zoovele onderwerpen allengs is ontstaan. Naar zijne innige overtuiging is zulks daaraan toe te schrijven, dat er onwillekeurig algemeen een streven bestaat naar vrijheid en vrijzinnigheid, gegrond op beschaving en godsdienstigheid. Maar hij herinnert te gelijk, hoe velen in den laatsten tijd van gedachten hebben moeten veranderen, om tot die uitkomst te geraken, waarvan hij zoo even eene schets gegeven heeft. Dat men thans van den kant der regering een ander stelsel voorstaat dan in het vorige jaar, bevreemdt hem in geenen deele, daar zij thans uit geheel andere mannen is zamengesteld, die ook in dit opzigt een meer vrijzinnig stelsel zijn toegedaan. Ook spreker heeft zich in het vorige jaar tegen de weglating van het placet verklaard, omdat het, naar zijn oordeel, noodzakelijk was, dat de wetgever, bij de vaststelling van het strafwetboek een bestaand regt van Franschen oorsprong in toepassing bragt. Thans is het eene quaestie van grondwettigen aard, het geldt hier het stellen van regels en beginselen voor de toekomst. De omstandigheden zijn geheel veranderd. Toen betrof het een liberalen greep in het niet-liberaal stelsel, nu geldt het een rationeelen stap, op een zamenhangend vrij stelsel. Hij vreest niet voor de gevaren, die uit eene weglating van het meergemelde regt zouden kunnen ontstaan. Hij deinst niet terug voor de verbreiding der denkbeelden, die daarvan het gevolg zouden kunnen zijn. Mogt hier of daar onverhoopt eenig misbruik daaruit voortvloeijen, dan is het welligt beter een mogelijk gering misbruik te wagen en te laten doorglippen dan langer het denkbeeld te doen heerschen, dat in ons land, dat steeds tot voorbeeld gestrekt heeft van ware godsdienstvrijheid, de eene gezindheid zou verlangen, de andere te overheerschen. Tijden en omstandigheden zijn sedert het vorige jaar geheel veranderd; zoodat hij zich onbezwaard acht, om thans voor het aanhangige hoofdstuk te stemmen.

De heer *Cost Jordens* is, op gronden, door vorige sprekers ontwikkeld, tegen het ontwerp.

De heer *van Goltstein* bestrijdt de meening van hen, die niet gedoogen kunnen, dat het regt van placet langer hier te lande bestaan moet. Wanneer men nagaat, wat de geschiedenis daarover kenbaar maakt, dan ziet hij, dat zelfs de roomsche landen dat regt erkend en uitgeoefend hebben. Dat alles mag niet vergeten worden, wat voor dat regt pleit, om het hooge belang des staats, en wat deswege door geleerde schrijvers is aangegeven. Men leert van hen, dat er twee verschillende partijen bestaan; de ééne, welke een onbepaald oppergezag in het kerkelijke wil erkend hebben, waaraan alles moet onderworpen blijven; de andere, welke er meer waarde aan hecht, dat de onafhankelijkheid der *lands*-kerk ook geëerbiedigd worde door het opperhoofd van de kerk. Is het geene waarheid, gelijk die schrijvers het noemen, dat die twee partijen bestaan, de ééne bekend onder den naam van ultramontaansche, de andere onder dien van episcopaalsche. Het is spreker gebleken bij inzage van het werk van *Thorbecke*, dat die verschillende partijen inderdaad bestaan. Het is hem daaruit ook gebleken, dat het in de algemeene kerk-vergadering ten eenemale is onbeslist gebleven, in hoever het oppergezag van het hoofd der kerk onbepaald moet worden geëerbiedigd; in hoeverre de onafhankelijkheid van den Staat daarmée is overeen te brengen, in hoever de verpligtingen jegens het opperhoofd der kerk moeten worden opgevolgd. Het regt van placet is in verschillende grondwetten opgenomen, behoort tot het staatsregt, is noodzakelijk, opdat de kerkelijke voorschriften zich niet inmengen in wereldlijke zaken, opdat daardoor de staatkundige regten niet worden gekrenkt. Daarom hebben wijze regeringen, bij voorbeeld, die van Oostenrijk in 1767, 1781 en 1791 dit denkbeeld bepaald uitgedrukt. Zij hebben de openbaarmaking van kerkelijke verordeningen in zoo verre meenen te moeten belemmeren, als zij in strijd waren met de staatkundige regten in zooverre zij die konden krenken. Zij hebben onderzocht, in hoever de beginselen der godsdienstige vrijheid was overeen te brengen met de beginselen der staatkundige regten; in hoever de kerkelijke leerstellingen en voorschriften juist of onjuist waren. Spreker vindt overigens in de grondwet al die bepalingen voorhanden, welke de vrijheid van godsdienst verzekeren en waarborgen. De toepassing dier beginselen wil hij alleen aan de wet overgelaten hebben. Deze vergadering is niet geregtigd tot de toepassing dier beginselen over te gaan. Dit zij aan eene volgende vertegenwoordiging verbleven. Hij is niet tot de overtuiging gekomen van anderen, die meenen dat het zoogenaamde regt van placet in strijd zij met de vrijheid van godsdienst.

De heer *Faber van Riemsdijk* keurt goed de erkenning der vrijheid van godsdienst in de grondwet. Wat hij voor zich-zelven verlangt, wil hij gaarne aan ieder ander verzekeren. Hij vindt de erkenning dier vrijheid een grooten stap op den weg der verdraagzaamheid, omdat toch ieder, die door banden gekweld wordt, de opheffing van die banden als zijn regt beschouwd. Spreker wenscht dat het schoone voorbeeld, dat Nederland zal geven, door de volledige vrijheid van godsdienst, overal elders moge gevolgd worden, in alle landen, ook waar zijne protestantsche geloofsgenooten, nog niet gelijke vrijheid genieten.

In die vrijheid is nu ook gelegen de vrijheid van briefwisseling met de hoofden der kerkgenootschappen. Ook die vrijheid keurt spreker goed, en hij vindt de in art. 8 gedane bijvoeging: behoudens de verantwoordelijkheid volgens de wet genoegzaam voor den waarborg van orde. Ten slotte vraagt spreker eenige opheldering van de regering nopens den zin dien zij hecht aan art. 192 der grondwet, hetwelk behouden blijft, vooral omdat de Hooge Raad onlangs heeft beslist, dat de toelagen aan de leeraren moeten plaats hebben op den voet van het bestaande in 1815 en dus niet, volgens de andere uitlegging op dit punt heerschende, naar evenredigheid van de behoeften van het oogenblik.

De heer *Nap*, die bij het Strafwetboek tegen het niet met straf bedreigen van overtreding van placet heeft gestemd, zal de tegenwoordige voordragt aannemen. Hij moet echter den schijn van inconsequentie ten deze vermijden.

De heer *Mutsaers* zal geen enkelen bitteren druppel te meer in den beker werpen. Indien hij het deed, zou hij meenen onregtvaardig te handelen, want hij verheugt zich in den loop der discussiën van heden. Hij zal dan ook niet in het breede uitweiden over het voor en tegen de reeds zoo dikwerf besprokene quaestie; want de polemiek behoort op het gebied van het journalismus, niet in het parlementshuis; en de re- en dupliek in de pleitzaal, niet in deze enceinte. Als hij dus zwijgt, dan is dit geenszins omdat hem de stof ontbreekt. Neen; die is in ruime mate voorhanden, ja breidt zich al meer en meer uit. Als hij dus zwijgt, dan is het uit eerbied voor de vergadering en omdat er reeds genoeg is in het midden gebragt. Als hij zwijgt, dan is het omdat hij met wezenlijk genoegen op den gang der discussiën terugziet. Hij ontveinst het niet, dat hij bij het binnen treden der vergadering, deze discussie met eenigen angst te gemoet zag. Thans echter heeft hij stof tot voldoening en vreugde, want hij is overtuigd dat men eenmaal gekomen is daar, waar men altijd had moeten staan. Het vraagpunt toch, waarvan thans sprake is, is niet meer van godsdienstig maar van staatkundig belang. Uit dat oogpunt is dan ook heden de quaestie behandeld, en, uit dat oogpunt beschouwd, zal zij die oplossing erlangen, waarvoor zij vatbaar is. Door die oplossing zal er vrijheid, niet bloot van godsdienstigen, maar van staatkundigen aard gegeven worden aan Nederland, dat daarop zoo groote aanspraak heeft. Bij die vrijheid zal rust geboren worden, verdraagzaamheid ontkiemen en opwassen op Neêrlands bodem, welke zoo gaarne vrijheid, rust en verdraagzaamheid op zijn grond ziet opgroeijen.

De redenaar zal zich onthouden om met een lid uit Utrecht op het godsdienstig terrein te komen. Een enkel punt zal hij echter slechts in 't voorbijgaan moeten aanroeren. Genoemd lid heeft gewag gemaakt van twee staatkundige partijen, welke in de Roomsche Kerk bestaan. Spreker wil dit erkennen, maar die twee partijen zijn het in allen geval daarover eens, dat het opperhoofd der kerk zijn zetel te Rome heeft en dat zijne uitspraken alleen van daar uitgaande, kracht hebben. Het lid uit Utrecht heeft ook gezegd, dat niet alle katholijken die vrijheid verlangen. Spreker heeft tot dus ver vergeefs naar de zoodanigen die het niet verlangen uitgezien.

De redenaar wil ook eenige ophelderingen aan den eersten spreker van heden geven. Omtrent art. 431 van het Wetb. van Burg. Regtv. is reeds door een ander lid geantwoord. Maar hij moet nu zeggen dat indien het executoir maken van vonnissen in het buitenland gewezen, de zaak moet uitmaken, welnu: »geef mij dan uw executoir en ik geef u mijn placet.” Dezelfde spreker heeft ook den oorsprong van het placet aan de katholijken verweten. In het concordaat zou het placet aangenomen zijn. De redenaar wederspreekt dit. Noch in het concordaat van 1801 noch in dat van 1827 is van dit regt de rede geweest, maar wel in het civiele aanhangsel, en dat niet van de contracterende partijen, maar uit de hand van *Napoleon* afkomstig was: partijen hebben daartegen zelfs ten sterkste geprotesteerd. — Nog heeft meergemelde eerste redenaar gezegd, dat hij het onstaatkundig zou vinden het regt van placet toe te passen. Doch waartoe dan aangedrongen op een regt, waarvan hij, *a priori* de toepassing reeds onstaatkundig noemt.

Nog een enkel woord moet spreker aan het lid uit Gelderland toevoegen. Deze heeft gezegd dat de leden uit Noord-Braband het staatkundig terrein hadden verlaten. Genoemd lid vergeve het den spreker; doch hij meent dat geen stap op het godsdienstig terrein is gedaan: men was daartoe door hem geleid geworden. De redenaar neemt echter volkomen aan, dat hij daartoe niet door haat of afkeer is geleid geworden.

De heer *van Naamen* meent, dat de vorige spreker hem niet wel begrepen heeft. Maar hij geeft hem toe, dat het hier de plaats niet is voor re- en dupliek. Met eerbiediging van eens anders godsdienstige begrippen, zal hij thans over de zaak niet verder uitweiden.

Met 30 tegen 26 stemmen wordt alsnu besloten de de beraadslagingen voort te zetten op heden avond ten 7½ ure.

Avondzitting van Woensdag 23 augustus.

In deze zitting zijn de heden morgen afgebroken beraadslagingen over Hoofdstuk VI der ontwerpen tot herziening der grondwet, (*over de godsdienst*) voortgezet.

De heer *van Haersolte* gelooft, dat hij de voor-

dragt genoegzaam gewaakt is voor uitspattingen, welke uit de voorgestelde vrijheid zouden kunnen ontstaan. In het vertrouwen op de wijsheid der toekomstige wetgeving, zal hij het hoofdstuk goedkeuren.

De heer *van Rosenthal* is het met de meeste sprekers van heden morgen eens, doch komt niet tot dezelfde gevolgtrekking. Hij deelt het gevoelen van hen, die betreuren dat dit onderwerp bij de herziening der grondwet is ter sprake gekomen. Hierop kan echter niet teruggekomen worden; de verantwoordelijkheid daarvan ruste op hen, die de zaak in beraadslaging gebragt hebben. — Men heeft gezegd, dat wij ons op een ander terrein dan in het voorleden jaar bevinden. De redenaar begrijpt ook, dat men toen op het gebied der strafwetgeving was, en thans op dat der grondwet is. Spreker kan dit des te geruster toestemmen, omdat hij zich voorleden jaar wel gewacht heeft het gebied der strafwetgeving te verlaten. Maar thans bevindt men zich op het gebied der grondwet. Daar ontmoet men zich allen, dat in Nederland de vrijheid van godsdienst in ruime mate moet erkend worden. Daarin ontmoet men zich, dat geen voorregt aan de belijders van eenige godsdienst gegeven worde; dat aan den Staat de verpligting is opgelegd te waken, dat de vrijheid niet ontaarde ten nadeele van den Staat. Wanneer de Staat hier nu voor moet waken, dan wenscht spreker dat dit ontwerp niet in de grondwet opgenomen, maar aan de gewone wetgeving overgelaten worde. Wanneer de meeste vrijheid gelaten wordt, kan die ook tot uitspatting aanleiding geven. Is het dan voorzigtig zich te ontdoen van wapenen, welke nuttig kunnen zijn. Wanneer de meerdere vrijheid zich oploste in algemeene verdraagzaamheid; wanneer het voorbeeld der Kamer, waar met zooveel eerbied van anderen gesproken en gehandeld is, o ja, wanneer dat voorbeeld weerklank bij de geheele natie zou vinden, dan zou er geene vrees voor misbruik bestaan. Maar men verge e de bijzondere omstandigheden van ons vaderland niet. Wij kunnen niet met andere rijken gelijk gesteld worden. Er zijn hier *twee* bijna gelijke afdeelingen, waarvan geene van beide eenig overwigt heeft. Daar kan de vrijheid tot misbruiken aanleiding geven, en daar is het gevaarlijk zich van preventive middelen te ontdoen. Dat is te meer waar, wanneer men nagaat dat in de voorstellen van herziening ook vrijheid van onderwijs is opgenomen. Wanneer er verschillende scholen zullen worden opgerigt, waarop de verschillende godsdiensten worden geleerd, zal het dan niet bedenkelijk zijn de wapenen uit handen der regering te nemen? — Het is om al die omstandigheden, dat de redenaar tegen de voordragt zal stemmen, daar hij de bepaling der vrijheid niet bij de grondwet, maar door de gewone wetgeving wenscht geregeld te zien.

Z. Exc. de *minister van de Hervormde Eeredienst* treedt alsnu op ter verdediging van het ontwerp. Onder de onderwerpen van den meest teederen aard, zoo vangt Z. Exc. aan, behoort voorzeker de *godsdienst*. De godsdienst, kan er iets indrukwekkender wezen, dan dit uitvloeisel van de betrekkingen van den sterveling tot het hoogste, heiligste wezen; ze ontspruit uit een gevoel van de diepe afhankelijkheid des menschen en voert nu het hart op tot den eenigen God. Het waren deze denkbeelden, welke de regering bezielden, toen zij in de Memorie van toelichting het volgende ter neder schreef: De betrekking van den mensch tot het Opperwezen, zijn geloof in en zijn vertrouwen op Hetzelve; de behoefte, om, als alles ontvalt, zijnen troost in de godsdienst te zoeken; de vormen, waarin elk in gemoede meent, dat het Opperwezen zich geopenbaard heeft of nog openbaart, dat alles is zóó eerbiedwaardig, zóó heilig, dat geene regering daarin eene roekelooze hand mag slaan, maar zich, ieders vrijheid zoo veel mogelijk ontziende, tot matiging en beteugeling moet bepalen, opdat de openbare orde en rust niet gestoord worden. Zietdaar de denkbeelden der regering, die geheel het onderwerp beheerschen en zietdaar tevens het standpunt waarop zich de regering heeft geplaatst. Neen, geene kerk buiten den Staat, of eene kerk die den Staat beheerscht, maar de Staat wil, de orde en veiligheid verdedigende, de kerken die hij in zich bevat, beschermen, en daarbij aan ieder het regt geven zijn God te aanbidden naar de inspraak van zijn hart. Dat regt nu is niet een regt dat de grondwet kan geven of scheppen; neen, Z. Exc. zegt het een spreker van heden na, het is een regt van hooger oorsprong. De grondwet kan alleen een zoodanig regt *erkennen*, en die erkentenis is *noodig*, omdat het regt niet altijd is geëerbiedigd.

De eerste vraag, welke de regering zich derhalve heeft voorgesteld, was deze: Waarom is het noodig dat het regt erkend worde; en 2o. Waarom is dat regt zóó omschreven.

Wat de eerste vraag betreft, Z. Exc. merkt op, dat als men de geschiedenis van het vaderland raadpleegt, dan vindt men al dadelijk dat het regt van godsdienstvrijheid niet altijd hier te lande is geëerbiedigd. Z. Exc. herinnert daarbij aan den strijd tegen Spanje en Rome gevoerd. Men streed toen niet uit een protestantsch oogpunt, maar men streed voor vrijheid van godsdienst en geweten. Maar toen men die vrijheid bemagtigd had, kon men ten tijde der oude republiek het regt niet altijd in al zijn omvang erkennen, om dat men vreesde dat de partij, die overwonnen was, wederom zou opstaan om het verlorene te herwinnen. Derhalve kon toen die vrijheid niet in gelijke mate worden verleend. Maar, toen de omwenteling van het einde der vorige eeuw denkbeelden en staten van rigting deed veranderen, toen werd de gelijkheid en vrijheid in algemeene strekking verleend en van toen af werd de broederhand gereikt aan alle andersdenkenden. Maar waarom werd dan die *volledige* vrijheid niet gehuldigd in de grondwet van 1815? Het antwoord is dat die grondwet grootendeels berustte op historische herinneringen der oude republiek; en het is juist die grondwet, welke de regering wil veranderen en zij wil niets anders voorstellen dan de denkbeelden, die toen reeds heerschende waren, die toen ook zelfs in de grondwet waren uitgedrukt, maar de uitlegging waarvan sedert niet altijd is in overeenstemming geweest met de bedoeling van den wetgever.

Z. Exc. vervolgt dat de godsdienst niet vrij is, wanneer de vrijheid zich alleen bepaalt tot de vrijheid van denken, want dat behoeft niet in eene grondwet opgenomen te worden van daar dat in het ontwerp in art. 2 wordt gezegd: *Ieder belijdt zyne godsdienstige meeningen met volkomen vrijheid.* Nu kan er geen twijfel meer bestaan *wat* onder *godsdienstvrijheid* moet worden verstaan. Maar die vrijheid kon in de toepassing gevaarlijk worden, zeide men; men zou misbruiken onder den dekmantel van godsdienstige meeningen kunnen plegen, die gevaarlijk zouden kunnen worden voor de rust en de orde der maatschappij. Aanvankelijk meende de regering dat die woorden, de vrijheid uitsprekende, niet konden beletten het regt der regering om in het belang der maatschappij, zorg te dragen voor mogelijke uitspattingen; maar de Kamer drong op bepalingen aan en de regering aarzelde niet om aan het artikel toe te voegen: »behoudens de bescherming der maatschappij en harer leden tegen de overtreding der strafwet." Z. Exc. moet hier nog opmerken dat er hier de rede is van vrijheid voor allen in alles; vrijheid zoowel voor katholijken, voor protestanten, voor alle gezindheden. En nu klage men dan ook niet dat een deel van het protestantsche kerkgenootschap onder de bestaande grondwet niet genoot die volledige vrijheid waarop hetzelve aanspraak had en klage niet dat er een zeker toezigt over dat kerkgenootschap van regeringswege werd uitgeoefend; want Z. Exc. antwoordt vooreerst dat zich dat toezigt niet bepaalde tot het geheele kerkgenootschap maar slechts tot eenige gezindheden, de Hervormde en Lutersche Kerk; maar Z. Exc. zegt meer: Acht die Hervormde en Lutersche Kerk het in haar belang noodig om den band (Z. Exc. meent een heilzamen band) te verbreken die haar aan den staat bindt, welnu zij doe het als ze het verlangt; de vrijheid is haar gegeven; de staat zal haar niet hinderen.

De godsdienstige vrijheid zoodoende aangenomen zijnde, is art. 8 van het ontwerp een uitvloeisel van die vrijheid, en zoo komt Z. Exc. tot het vraagpunt van het *placet*.

Z. Exc. zal niet spreken van die kerk op wie dat regt uitsluitend in toepassing zou worden gebragt. Z. Exc. zal niet betoogen dat die kerk, *met* dat placet, die vrijheid mist welke de regering aan allen wil toekennen, maar Z. Exc. zal zich veel liever bepalen tot de opmerking dat het regt van placet is *onnoodig*, *onuitvoerlijk*, *gevaarlijk*.

Onnoodig, omdat de tijden veranderd zijn, omdat er een groot verschil bestaat tusschen de tijden van *Pius IX* en *Ignatius VIII* en omdat het alvermogen van Rome daar waar het geldt geestelijke magtsuitbreiding op het staatkundig gebied, is veranderd in onvermogen.

Onuitvoerlijk omdat de drukpers naar alle einden der aarde verkondigt hetgeen van Rome uitgaat. Men heeft wel gezegd dat er een groot onderscheid bestaat tusschen het opnemen van een bul of rescript in een dagblad en de plegtige afkondiging in de kerk; maar Z. Exc. antwoordt, dat dit verschil meer schijnbaar dan wezenlijk is; want gesteld eens het placet bestond naast de drukpers en de geestelijke zou in zijne kerk, in stede van het voorschrift van zijn Kerkelijk Opperhoofd af te kondigen, gaan verklaren, dat hij wel een pauselijke bulle had ontvangen maar de regering van het land hem verbiedt die af te kondigen, doch dat dezelve in dit of dat publiek geschrift is opgenomen. Z. Exc. wil het dan gevraagd hebben, of dan niet de aanleiding tot twist en tweedragt veel grooter zal zijn dan nu, waar de regering voorstelt geen regt van placet in de grondwet te schrijven?

Ten derde noemde hij dat regt *gevaarlijk*. De regering toch laadt eene verantwoordelijkheid op zich over iets wat anders niet tot het gebied harer verantwoordelijkheid behoorde. Men stelle zich het geval voor dat de afkondiging gevraagd wordt van eene bulle, de regering moet alsdan gaan oordeelen over het al of niet toestaan dier afkondiging. Verleent de regering geen verlof, waar zal dan het einde zijn der moeijelijkheden en twisten? Bovendien acht Z. Exc. elken preventiven maatregel in de grondwet gevaarlijk voor het vervolg en indruischende tegen de ware belangen der maatschappij en gij zult de deur openen om nog vele andere preventive maatregelen te zien verschijnen en dat acht Z. Exc. gevaarlijk voor het vervolg, en indruischende tegen de ware belangen der maatschappij.

Aan den spreker uit Noord-Holland die gevraagd heeft of er voor het protestantsche gedeelte der natie geene nadeelen zouden kunnen voortvloeijen uit de bepaling van art. 8, waarbij het placet wordt opgeheven antwoordt Z. Exc. dat aan alle gezindheden dezelfde mate van vrijheid wordt toegekend en wanneer men die vrijheid dus met opzigt tot de katholijke bevolking zou willen inkrimpen, dan eischt men iets meer voor zich zelven dan men aan anderen wil toekennen.

Ten slotte geeft Z. Exc. de gevraagde ophelderingen nopens den zin aan het behouden art. 192 der grondwet gehecht, vooraf moet Z. Exc. opmerken dat de tegenwoordige ministers hier niet optreden als verdedigers van de bepalingen der bestaande grondwet en ook niet als de autentieke interpretatoren van voorschriften die zij niet voordragen. Evenwel wil Z. Exc. zijn bijzonder gevoelen gaarne mededeelen en dit is, zonder te treden in de motiven die zijne voorgangers hebben doen berusten in het bedoelde arrest van den Hoogen Raad, — dat een arrest van den Hoogen Raad, dat zelf niet in revisie bevestigd is, geen jurisprudentie vestigt. Als de regering nu in hare Memorie van Beantwoording nopens den zin van art. 192 verwijst naar antecedenten dan heeft zij geenszins het oog op dat ééne arrest van den Hoogen Raad maar op de antecedenten, geput uit de opvatting der vorige regering nopens dit ontwerp. Z. Exc. eindigt zijne rede met eene aanbeveling tot eensgezindheid, doordrongen van de waarheid dat er één heer over allen regeert.

Z. Exc. de minister *voor de zaken der Roomsch-Katholijke Eeredienst* heeft thans het woord. De godsdienst, zegt hij, is het korte maar veelomvattende opschrift van het tegenwoordige hoofdstuk. De godsdienst is de grondvest der menschelijke natuur. De wilde horden, de barbaren, zoowel als de menschen uit de meest beschaafde burgermaatschappij, allen ondervinden daarvan in meerdere of mindere mate de onwederstaanbare kracht. Aan welke ruime beschouwingen kan dit woord dus voedsel geven! — Doch Z. Exc. zegt hier te staan als orgaan der gewone wetgeving in een land, waar de belijders der verschillende gezindten bestemd zijn vreedzaam met elkander te verkeeren. Wanneer hij nu niet is de minister van de Katholijke Eeredienst, maar *voor de zaken* van de Katholijke Eeredienst, om voor hare stoffelijke en grondwettelijke belangen te waken, dan daalt hij van die hooge spheer af en komt tot de gewone practische wetgeving terug; dan is hij even koud en kalm als de wet. In die stemming zal Z. Exc ook thans het woord voeren. — Een redenaar heeft gezegd, en Z. Exc. vereenigt er zich mede, dat het vaderland thans van veel te spreken weinig nut te wachten heeft. Het vaderland heeft alleen veel nut te verwachten van veel vrijheid, gepaard met veel orde. Onder die vrijheid moet de godsdienstige eene eerste plaats bekleeden. Daarom leest men in het eerste artikel van dit hoofdstuk, dat ieder zijne godsdienstige meeningen met volkomen vrijheid belijdt, en omdat de natie evenzeer behoefte aan orde heeft, volgt daarop onmiddellijk, behoudens de bescherming der maatschappij en harer leden tegen de overtreding der strafwet. Daar waar sprake is van godsdienstige vrijheid en van verdraagzaamheid, daar is Z. Exc. op zijn waar terrein. Zijn gewoon leven, ook bij de vervulling van vroegere ambtsbetrekkingen getuigen van zijne verdraagzaamheid. Hij heeft eerbied voor ieders begrippen in zake van godsdienst. Hij heeft bij zijne waarneming van het openbaar ministerie bij den Hoogen Raad, nimmer conclusien genomen ter zake van afgescheidenen, daar hij in de correctionneele vervolgingen tegen hen, die op eene rustige wijze eene godsdienstige vereeniging hielden, steeds een belagchelijk onding heeft gezien. Waartoe hebben ook die vervolgingen gediend?

Voor den rustigen en verdraagzamen man, die zijn gezond verstand raadpleegt, zegt Z. Exc., verdedigt zich het tegenwoordige ontwerp van zelven. Wanneer het eenmaal tot wet is geworden, dan zal men in Nederland met volle waarheid kunnen zeggen, dat het rijk der onverdraagzaamheid voorbij is. — De Memorie van Toelichting en de antwoorden der regering hebben den grondslag van het ontwerp zoo duidelijk toegelicht, dat het als tijdverlies beschouwd zou kunnen worden hieromtrent nog iets bij te voegen. — De regering heeft zich op het standpunt der wetgeving geplaatst. Verheven boven partijzucht en baatzuchtige kuiperijen, wars van onverdraagzaamheid, heeft zij alle bewoners van het vrije Nederland tot onderdanen van één Koning willen maken. Daarvoor moesten allen gelijke vrijheid van godsdienst hebben, terwijl er waarborgen tegen wanorde moeten daargesteld worden. De regering heeft gemeend, dat ons land een land van verdraagzaamheid moet zijn, overtuigd dat dit eenheid en kracht geeft; zij wil, door eene wet van verdraagzaamheid, verdraagzame zeden bevorderen. Z. Exc. zegt bevorderen, want die verdraagzame zeden zijn aanwezig. De minister verwerpt het gevoelen, dat bij het Nederlandsche volk geene verdraagzaamheid zou heerschen. Die vlek wordt haar ten onregte aangewreven. Z. Exc. weet het, er zijn onverdraagzame katholijken en onverdraagzame protestanten, er zijn onverdraagzame ijveraars, zelfs onder de leeraars der beide gezindten. Laten wij hen beklagen, zegt Z. Exc., en hun beterschap toewenschen. Het volk van Nederland zou onverdraagzaam zijn! Z. Exc. zou het tegendeel kunnen bewijzen. Door zijne tegenwoordige ambtsbetrekkingen is hij in dagelijksche aanraking met

katholijke geestelijken. Hij heeft opgemerkt dat zij zijn, ja vasthoudend aan hunne leer, gehecht aan hunne kerk, maar dat bij hen eene algemeene zucht tot maatschappelijke verbroedering en toenadering bestaat. En wat zal Z. Exc. van de protestantsche leeraren zeggen? Hij heeft onlangs het voorregt gehad, eenige uren te midden der Hervormde Synode door te brengen. Hij heeft daarbij niets anders gezien, dan de meeste welwillendheid en verdraagzaamheid, een geest van maatschappelijke toenadering en verbroedering tusschen katholijken en protestanten.

Maar, zegt men, de katholijke godsdienst is onverdraagzaam in aard en beginselen. Het is hier de plaats niet dit tot een bepaald punt van onderzoek te maken; dit behoort eerder bij eene kerkvergadering te huis. Z. Exc. moet alleen zeggen, dat de katholijke kerk wel uitsluitend in hare leer is; maar dat dit haar niet belet maatschappelijk verdraagzaam te zijn. Dan, de katholijke kerk is ook niet zoo uitsluitend als men haar toeschrijft. Z. Exc. beroept zich ten deze op het gezag van *Benjamin Constant*, die bepaald verklaard heeft, dat de katholijke kerk niet uitsluitend is, en zoo er bij den een of den ander al eenige onverdraagzaamheid mogt bestaan, dan zullen zachtere zeden door eene wet van verdraagzaamheid die doen ophouden. — Z. Exc. vraagt of, na al hetgeen van het placet gezegd is, het noodig is, daarbij iets te voegen. De Memorie van Toelichting heeft daarvan al het schadelijke betoogd; het is thans niet meer de vraag wat, volgens vroegere voorschriften en nog volgens de tegenwoordige grondwet regtens was; men verlieze niet uit het oog, dat men thans is op 't gebied eener te ontwerpene grondwet; men zegge dus niet, dat eene soortgelijke wet verleden jaar verworpen is; toen was men op het gebied der Strafwetgeving; thans is men op dat der grondwet; toen gold het *de jure constituto*; thans *de jure constituenda*: de vraag is, zal de Staat het regt van placet handhaven of laten varen? De regering heeft gemeend het regt van inmenging te moeten laten varen; zij heeft tot afschaffing daarvan besloten uit overtuiging, dat het hier slechts een dor regt geldt, dat der regering geen kracht bijzet, en waarvan de toepassing op eene andere wijze kan ontdoken worden. — Voorzeker betreft het hier een zeer groot gedeelte der bevolking, maar de getalsterkte doet niets af; gold het ook een uiterst gering deel, dan nog zou de vrijheid van godsdienst moeten gehandhaafd worden. Ten onregte is gezegd, dat de afschaffing van het regt van placet aanleiding zou geven tot misnoegen aan een ander deel der natie. Waarop toch zou dat misnoegen gegrond zijn? daar aan dat ander deel niets van de vrijheid van godsdienst ontnomen wordt. Het placet is nutteloos, onstaatkundig; *nutteloos*, want de handhaving van het placet kan de afkondiging van bullen niet voorkomen: dit regt moge waarde gehad hebben toen de puije van 't raadhuis tot middel van bekendmaking dienden; maar thans, nu er vrijheid van drukpers bestaat, en bij de versnelde gemeenschap is van dat regt niets overgebleven. Zoo lang er geen scheidsmuur tusschen Italië en Nederland wordt opgerigt, zal het regt van placet ijdel zijn. Het zal niet dan wrevel zonder nut veroorzaken. De vrees voor de afschaffing van het placet is ijdel. Ziet men niet dagelijks decreeten van den meest revolutionairen geest in de dagbladen verschijnen? Dit is niet te beletten. — Het is niet hetzelfde, heeft men gezegd, of stukken door de drukpers bekend gemaakt, dan wel van den kansel afgekondigd worden. Neen, met het placet, zal eene verboden bull met meer gretigheid gedrukt, verspreid en gelezen, worden. (*Vervolg hierna.*)

's Gravenhage, 25 aug. Heden morgen ten 10 ure hebben de vijf nieuw benoemde leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, in handen des Konings de gevorderde grondwettige eeden afgelegd; zoodat die heeren heden in de vergadering der Eerste Kamer, zitting zullen nemen.

— Men verzekert dat, bijaldien de Eerste Kamer der Staten-Generaal mogt aannemen de ontwerpen van wet, strekkende tot herziening der grondwet, de tegenwoordige gewone zitting der Staten-Generaal van 1847—1848, tegen het einde der volgende week zal worden gesloten; — dat onmiddellijk de Staten der provinciën zullen worden bijeengeroepen, om de 58 buitengewone leden voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal, in dubbelen getale vergaderd, te verkiezen — en dat de buitengewone vergadering der Staten-Generaal, de Tweede Kamer in dubbele getale, alsdan zal worden bijeengeroepen tegen maandag, den 11den september aanstaande, om de twaalf wets-ontwerpen, strekkende tot herziening der grondwet, in nadere overweging te nemen.

De bedoelde ontwerpen van wet zijn in de Tweede Kamer der Staten-Generaal reeds alle aangenomen.

Arnhem, 26 aug. De volgende petitie is ons met de laatst aangekomene land-mail gezonden:

Aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

»EDEL MOGENDE HEEREN!

»Naar aanleiding der in Nederland plaats gevonden hebbende ontwikkeling van vrijzinnige beginselen, en de toetreding van Z. M. onzen geeerbiedigden Koning tot dezelven — en welke ontwikkeling ook in Nederlandsch Indië warme en geopende harten heeft gevonden, nemen de ondergeteekenden, ingezetenen van Nederlandsch Indië, de vrijheid eerbiedig ter kennisse van U Edel Mogenden te brengen:

»Dat zich, in de laatste tijden, vele en luide klagten hebben doen hooren over den ondragelijken en precairen toestand, waarin zich de ingezetenen van Nederlandsch Indië geplaatst zien; een toestand, die hun noch hunne individuële vrijheid, noch hun vermogen waarborgt.

»Dat die toestand, in plaats van, bij de ontwikkeling van een' vrijzinnigen geest in het moederland, te verminderen, zoo mogelijk nog dagelijks verergert, zoodat men bezwaarlijk een dag zal zien voorbijgaan, zonder dat nieuwe grieven en klagten zich verheffen.

»Het is reeds dikwijls gezegd en het kan niet genoeg herhaald worden, dat deze staat van zaken, zoo niet alleen, dan toch hoofdzakelijk voortvloeit uit het overgroote gezag, dat het hoofd des bestuurs in deze gewesten uitoefent, een gezag dat aan dat van den Russischen autocraat gelijk staat en als dat van dezen geheel despotisch is.

»Strekt het beleid op de regering, dd. 26 september 1836 (*Staatsblad* no. 48), hiervan tot voorbeeld, thans heeft daarteboven de, op 1o. mei van dit jaar ingevoerde, nieuwe wetgeving die magt nog vergroot, en de Nederlandsch-Indische ingezeten nog meer bloot gegeven aan de willekeur des beheerschers.

»Art. 37 toch der algemeene bepalingen van wetgeving (om van geene andere te spreken) geeft daarteboven den gouverneur-generaal de magt wetten te maken, te wijzigen en buiten werking te stellen;

»Dat deze bepaling voor de ingezetenen van Nederlandsch Indië ten zeerste verontrustend en grievend is, zal wel geen betoog behoeven, doch zij is zulks nog te meer, daar meestal de persoon met dat gezag, verre de magt van Z. M. den Koning in het moederland te bovengaande, bekleed, geen regtsgeleerde is, en vermits *nolens volens* de regten en de vrijheid der ingezetenen aantast.

»Bedenkt men hierbij, dat buitendien, bij art. 24 op het beleid der regering, den gouverneur-generaal de magt is gegeven, de ingezetenen, zonder vorm van proces en zonder opgave van redenen uit de koloniën te verwijderen en dat hij alleen aan het departement van koloniën verpligt is hiervan de beweegredenen mede te deelen, als dan huivert men zoo uitgebreid eene magt in de handen van een' enigen te zien toevertrouwd.

»Als eene voorname grieve komt hierbij, dat de regterlijke ambtenaren in Nederlandsch Indië, ingevolge art. 16 van het reglement op de regterlijke organisatie, niet voor hun leven worden benoemd en dus, zoo als van zelve spreekt, niet onafhankelijk wezen kunnen, waardoor ook deze waarborg voor de veiligheid van persoon en goederen de bodem wordt ingeslagen.

»Alhoewel de president der beide Hoven in Nederlandsch Indië, jhr. mr. H. L. WICHERS, getracht heeft die bepaling in zijne redevoering, dd. 1o. mei 1848, ter gelegenheid van de invoering der nieuwe wetgeving gehouden, te verdedigen, door voor te geven, dat de benoeming van regterlijke ambtenaren voor hun leven, in Nederlandsch Indië niet wenschelijk schijnt, zoo lang men daar de regterlijke bedieningen ten deele door *ongegradueerden* moet doen vervullen, zoo moeten wij wel ten zeerste van deze onvrijzinnige meening verschillen, daar toch dezelve alleen schijnt daargesteld te zijn, om het Nederlandsch Indisch gouvernement te believen, en deszelfs autocratische beginselen met een schoonschijnend masker te bedekken.

»Doch ook de nieuwe ingevoerde wetboeken, geen uitgezonderd, lijden aan vele gebreken en leemten, die zich nu reeds duidelijk doen opmerken; alle dragen zij het kenmerk van groote overijling in de zamenstelling en van de weinige en gebrekkige bekendheid der redactie met de eischen zoowel van den Europeaan als van den inlander in Nederlandsch Indië. — Gebiedend vorderen zij eene herziening in Nederland door mannen, die tot zulk eene gewigtige taak bekwaam zijn.

»Wat dit alles nog meer bezwarend doet zijn, is, dat deze alleenheersching volstrekt geen tegenwigt heeft en door niets hoegenaamd gecontroleerd wordt.

»Het woord toch »het zij licht voor de wereld" in het begin der vijftiende eeuw, in Haarlems muren gesproken is nimmer op Java gehoord — en eene der heilrijkste giften, door den Almagtige aan de wereld geschonken, wordt door het Nederlandsch-Indisch bestuur als eene pest verworpen.

»Vrijheid van drukpers is een woord, dat de heerschers van Indië als een wanklank in de ooren dringt, zoo zelfs dat dit bestuur, bij besluit van 29 januari 1847 niet geaarzeld heeft met deze woorden te verklaren: »dat het in Nederlandsch Indie niet »geoorloofd is om zijne gedachten en gevoelens, door »de drukpers, als een doelmatig middel tot uitbreiding van kennis en voortgang, te openbaren."

»En aan dit verbod wordt dagelijks strenger de hand gehouden, zoodat ook thans, naar de verzekering ons door den redacteur gegeven, het te regt geachte *Tijdschrift voor Nederlandsch Indië* niet langer het licht zien zal, en zulks alleen omdat de redactie van hetzelve niet langer in staat is de zoo herhaaldelijk aangedaan wordende moeijelijkheden te dragen.

»Ook is dezer dagen de oprigting van een regterlijk tijdschrift, tegen het eenparig advies van deskundigen aan, geweigerd, alhoewel zulk een tijdschrift bij de plaats gevonden hebbende invoering der nieuwe wetgeving van een onberekenbaar nut zoude kunnen zijn.

»Wij vragen u, Ed. Mog. heeren! of een bestuur zoodanig tegen de openbaarmaking van de gedachten van deszelfs onderdanen zoude kunnen zijn, ware het niet dat hetzelve middelen gebruikte, welke het daglicht schuwen en in eenen ondoordringbaren sluijer *moeten* worden verborgen gehouden.

»Vrijheid van drukpers, mits onder een behoorlijk, doch *onpartijdig*, toezigt, en gestrenge wetten tegen het misbruik derzelve zoude een ware zegen voor de kolonie zijn en vele misbruiken doen ophouden.

»Om deze talrijke misbruiken nog te beter uit te roeijen, zoude het ten hoogste wenschelijk zijn, dat Nederlandsch Indië ook in de vergadering van U Edel Mogenden wierd vertegenwoordigd, om zoo doende met de vrije drukpers een gewenscht en hoogst doelmatig tegenwigt voor de autocratie van den gouverneur-generaal te zijn.

»Welke inrigtingen men in Nederlandsch Indië ook nagaat, alle lijden zij aan eenen slependen kanker, waarmede zij de bevolking besmetten en allen vooruitgang uitdooven.

»Wij zouden te breedvoerig worden al die inrigtingen en derzelver gebreken op te sommen en wanneer U Edel Mogenden het boven aangehaalde besluit op het beleid der regering van 1836 aandachtig nagaan, alsdan zullen U Edel Mogenden den rampzaligen toestand, waarin Nederlandsch Indië verkeert, betreuren en krachtdadig de handen in elkaar slaan, om aan zulk een ongehoorden staat van zaken een einde te maken.

»Wij zullen eenige der voornaamste grieven aanwijzen en bevelen dezelven ter ernstige overweging van U Edel Mogenden aan.

»De financiële toestand in Nederlandsch Indië is, zoo als zich dagelijks de roepstem, zoo in als buiten de kolonie doet hooren, allerbedroevendst.

»Het is waar, wat zoude men kunnen verwachten van een gouverneur-generaal, die de onheilzwangere wet van de invoering der recepissen uitdacht, welke recepissen slechts door koperen duiten, en de hemel weet hoe! worden vertegenwoordigd?

»Wat goeds zoude men kunnen te gemoet zien van een raad van finantiën, bestaande uit ambtenaren, die zich niet ontzien te verklaren, dat de *economia politica* eene onnutte wetenschap in Nederlandsch Indië is?

»Het muntstelsel vereischt eene algeheele en spoedige herziening en in verband daarmede is de wensch der Nederlandsch-Indische ingezetenen, dat er eene nieuwe handelsbank worde opgerigt, waardoor de sints vele jaren niet meer aan hare verpligtingen voldoende Javasche Bank, die alleen door de schreeuwend onregtvaardige en den eigendom der ingezetenen aantastende wet van 29 maart 1845 gered werd, worde opgeheven.

»Ook de intrekking van het monopolie, aan de Handelmaatschappij geschonken, wordt gebiedend gevorderd.

»De eertijds op Java zoo bloeijenden handel wordt door dat monopolie versmoord en dreigt weldra den laatsten snik te zullen geven.

»Het instandhouden van dat monopolie heeft den koophandel in het vaderland, doch vooral in de kolonie, in den hart-ader getast en is tot niets anders strekkende, dan om eenige weinigen, ten koste van millioenen, te verrijken.

»Als eene zeer bezwarende grieve strekken ook de bepalingen, dat de pensioen-fondsen met de algemeene koloniale kas worden zamengesmolten.

»Aan dat fonds is ieder ambtenaar, officier, notaris en advokaat, gehuwd of ongehuwd, verpligt eene zeer zware, percents-gewijze, heffing over zijn *inkomen* te betalen, terwijl het van algemeene bekendheid is, dat genoemd pensioen-fonds sints jaren niet meer aan deszelfs verpligtingen voldoen kan, en dus de ingezetenen van Nederlandsch-Indië, voor de jaren lange opoffering van zuur-verdiend geld, niet eenmaal den troost koesteren kan, bij overlijden, zijne hulpbehoevende weduwe en weezen behoorlijk verzorgd, achter te laten.

»Over de afschaffing der slavernij die nog dezer dagen, als slagtvee in het openbaar op de tafel ter koop worden gezet, en zulks niet alleen door Chinezen en Arabieren, maar zelfs door Leden in den Raad van Indië en Directeuren van Hoofd-departementen, over den onzedelijken verkoop van den ziel- en ligchaam-verdervenden amfioen, over den geheel verwaarloosden en bedroevenden staat van het onderwijs, dat zelfs dien naam niet mag dragen en over vele andere grove misbruiken in Nederlandsch-Indië zullen wij thans U Ed. Mog. niet bezig houden.

»Wij vermeenen, met het bovenstaande, genoegzaam te hebben aangetoond, dat op Nederlandsch-Indië, met regt, de woorden: »*quaqua tetigeris ulcus*", toepasselijk zijn en dat het thans vigerend *Beleid op de Regering* eene algeheele en spoedige herziening vordert, waardoor aan de ingezetenen van Nederlandsch Indië de waarborgen voor vrijheid en veiligheid van personen en onschendbaarheid van eigendom worden geschonken, zonder welk het, bij de tegenwoordige vrijzinnige ontwikkeling van den geest, onmogelijk is, dat de kolonie blijve bestaan!

»De ondergeteekenden hebben [illegible] om, zonder aanzien des [illegible]

voor ongeëvenaarde erkenning hunner bedeelingen, op het voetspoor hunner medeburgers in het moederland, gebruik te maken van het grondwettig regt van petitie en zij nemen mitsdien eerbiedig de vrijheid, de bovenstaande bezwaren aan UEd. Mog. ter ernstige overweging aan te bevelen bij de te houden discussiën en te nemen besluiten, ook ten opzigte van *Nederlandsch-Indië*.

»*Batavia*, 26 junij 1848.

»'t Welk doende,

(*w. g.*) »Mr. P. C. Ardesch,

»(*President van den Raad van Justitie hier.*)

»Mr. L. J. A. Tollens,
»Mr. H. C. A. Thieme, C.Az., } *advokaten.*"

Arnhem 26 *Augustus*.

In ons *Bijblad* van eergisteren hebben wij medegedeeld: 1. *Tweede Kamer der Staten-Generaal*: Avondzitting van maandag, 21 Augustus; zitting van dingsdag, 22 Augustus; zitting van woensdag, 23 Augustus. 2. *Binnenlandsche berigten*. 3. *Buitenlandsche berigten*: 4. *Laatste berigten*.

In nos. 16 en 17 van ons *Bijblad* van heden deelen wij mede: 1. *Tweede Kamer der Staten-Generaal*: Avondzitting van woensdag, 23 augustus; zitting van donderdag, 24 augustus; Avondzitting van donderdag, 24 augustus; Twee ontwerpen van wet. 2. *Binnenlandsche berigten*. 3. *Buitenlandsche berigten*: Onlusten te Berlijn en te Charlottenburg; Het Lagerhuis over de koloniale zaken. 4. *Laatste berigten*.

Jongste nieuwstijdingen.

Arnhem, 26 *augustus*.

Uit Weenen wordt, onder dagteekening van den 21sten, berigt dat aldaar woelingen onder de werklieden waren ontstaan, wegens de vermindering van het dagloon van 25 kreuzer op 20. Reeds sedert lang hadden zij eene dreigende houding aangenomen en waren slechts door groote op den duur onmogelijke offers in rust gehouden. In den morgen van genoemden dag trokken zij met groote troepen door de straten en eischten vermeerdering van loon. Te vergeefs werden er pogingen aangewend om hen uit elkander te doen gaan. De generaal-marsch werd geslagen, de nationale garde van Weenen kwam onder de wapens. De poorten der stad zijn reeds gedeeltelijk versperd. Het akademische legioen is onder de wapens gekomen en zoekt de zaak bij te leggen. Reeds zijn eenige personen gewond. Het ministerie moet vast besloten hebben, niet toe te geven. Het committé van veiligheid heeft zich permanent verklaard.

Volgens latere berigten werden de opstandelingen door de nationale garde met geveld geweer uit elkander gejaagd. In de stad bleef nog veel beweging heerschen.

Half zes ure. De straten zijn weder vrij, behalve bij het ministerie van Binnenlandsche Zaken, alwaar nog eenige barricaden zouden zijn. Bij het vertrek van de post ging men den avond met bezorgdheid te gemoet.

Te Munchen heerschte (21 en 22 dezer) de grootste spanning onder de bevolking, doordien men algemeen geloofde dat een gedeelte der gelden uit de schatkist naar elders verzonden was. Alle poorten der stad waren versperd en in de straten waren eene menigte menschen op de been. Niettegenstaande de regering den 22sten verklaard had dat alle gelden nog in de schatkist voorhanden waren, bleef de spanning evenwel voortduren. Tusschen de militairen en burgers hadden echter nog geene ernstige botsingen plaats gehad.

Te Berlijn en te Charlottenburg hebben verder geene ongeregeldheden plaats gevonden. In laatstgenoemde plaats zijn 16 personen in hechtenis genomen.

In Egypte heerscht de cholera bijna overal. In Kaïro werden er dagelijks 300, en in Alexandrie 120 personen door aangetast. *Ibrahim*-pacha is met de geheele Egyptische vloot, uit vrees voor deze ziekte, naar Rhodus gevlugt.

In Petersburg werden den 14den augustus 34 personen ziek, 73 genazen, 24 stierven, 747 bleven aan de cholera lijden.

Ook in Warschau zijn er eenige personen door aangetast.

In Berlijn waren tot den 20sten 80 zieken, 7 genazen, 59 overleden, 14 bleven ongesteld; van 22 tot 23 dezer 16 zieken.

Onderscheidene Parijssche dagbladen, waaronder ook de *Gazette de France*, mogen, op last van het Uitvoerend Bewind, niet meer verschijnen.

Door eene vereeniging der redacteuren van 27 dagbladen is eene commissie benoemd om een protest tegen gedachte handelwijze van het Uitvoerend Bewind op te stellen; dit protest zal door de leden dezer vereeniging aan het Publiek worden medegedeeld.

Advertentiën.

Aanbesteding.

Burgemeester en Wethouderen der Stad *Wageningen*, daartoe door den Edel Achtbaren Raad geautoriseerd, zijn voornemens op Woensdag den 6den September aanstaande, des middags ten 12 ure, ten Raadhuize van gemelde Stad, aan de minst aannemenden aan te besteden:

Het VERBETEREN *en* GEHEEL IN ORDE BRENGEN *van den* GRINDWEG *van af de Herberg* de Wereld, *in* Oud Wageningen, *tot de Limietscheiding der Gemeenten*. Wageningen *en* Bennekom, *en wel in* drie *perceelen, als:*

1o. *Het* MAKEN *der* SLEUF, *der* BERMEN *en* SLOTEN *en het* INKISTEN *van* GRIND *en* LEEM;

2o. *Het* AANVOEREN *of* TRANSPORTEREN *van* GRIND *en* LEEM, *het* BEWALSCHEN *des nieuwen* GRINDWEGS *en het* LEVEREN *van* HOUTBOSSCHEN; *en*

3o. *Het* LEVEREN *van* GEWASSCHEN RIVIERGRIND *en het* VERBRIJZELEN *van geslagen* KEIJEN.

Zullende het bestek en conditiën in tijds, ter Secretarie der Stad *Wageningen* ter lezing liggen, van 's morgens 10 tot 's namiddags 2 uur, terwijl in den morgen van en voor de Aanbesteding *in loco* aanwijzing zal gedaan worden.

Wageningen, den 24sten Augustus 1848.

Burgemeester en Wethouderen voornoemd:
van de Graaff.
Ter ordonnantie van dezelve:
van Daalen,
Secretaris.

BEKENDMAKING.

De Dijkstoel van het Polder-District *Boemelerwaard*, boven den *Meidijk*, is voornemens op *Dingsdag den 5den September 1848, des voormiddags ten elf ure*, ten Raadhuize der Stad *Zalt-Boemel* aan te besteden:

Het HERSTELLEN der KRIB,- PAKen verdere WATERWERKEN van het District, in en aan de Rivieren de *Waal* en de *Maas*.

En

de LEVERANTIE van 47 VIMMEN GELDERSCH RIJSHOUT voor NOODHOUT, in de verschillende Dorps-Polders, binnen gezegd Polder-District.

Het Bestek en de Voorwaarden, waarnaar de eerstgenoemde werken worden aanbesteed, zullen boven en behalve op de Secretarie van den Dijkstoel, ten Raadhuize der Stad *Zalt-Boemel*, acht dagen vóór de aanbesteding, ter lezing liggen: te *Rossum* bij *A. Vissers*; *in den Gouden Molen*; te *Hedel* ten huize en herberge van *J. de Bie*; te *Nederhemert* in het Veerhuis; te *Gorinchem* in *de Beurs*; te *Tiel* bij *Roesink*, in *den Gouden Leeuw*; en te *Pannerden* bij *P. Groenen*.

Op *den 4den September 1848*, zal de noodige aanwijzing *in loco* worden gedaan door den Kribbaas *G. Groenen*, wonende te *Zalt-Boemel*, bij wien nadere informatiën te bekomen zijn.

Zegt het voort.

De Curatoren in den insolventen boedel van Wijlen *G. Brascamp Wz.*, zullen door den Notaris *Jordens* te *Deventer*, op Maandag den 4den en Dingsdag den 5den September aanstaande, des morgens om 9 uur, ten huize van den Kastelein *Duijm* bij de Brinkpoort te *Deventer*, ter voorloopige, en veertien dagen later, zijnde den 18den en 19den September, ter uiterlijke toewijzing doen veilen:

RENTGEVENDE LANDGOEDEREN.

Op den 4den September.

Onder Terwolde.

1o. Het LANDGOED *de Ruiterklok*, gelegen aan de *Terwoldsche Wetering*, groot ruim 22 Bunders en 35 Roeden.

2o. Eenige perceelen WEIDELAND, BOUW- en BOSCHGROND, aan de *Groote Wetering* bij de *Zanden*, groot ruim 10 Bunders.

Onder Twello.

3o. Het LANDGOED *Toorenzigt* genaamd, met TUIN en VRUCHTBOOMEN enz., groot ruim 3 Bunders.

4o. De KATERSTEDE *het Witteveen*, groot 4 Bunders en 82 Roeden.

5o. Een AKKERMAALSBOSCH, *de Kroodakker*, ruim 68 Roeden groot.

6o. De KATERSTEDEN *het Veldhoen* en *de Heidensche Weide* en daarbij liggende WEIDE-, BOUW- en BOSCHGRONDEN, te zamen groot omstreeks 18 Bunders.

7o. Een WEIDELAND, *het van Entersland*, groot 2 Bunders en 70 Roeden.

8o. De TWIKKELOSCHE TIENDE, gaande uit onderscheidene Landerijen in *Twello*.

Op den 5den September.

Onder Wilp.

9o. Een AKKERMAALSBOSCH, *de Berenhorst* genaamd, groot bijna 6 Bunders en 70 Roeden.

Onder Voorst.

10o. Een AKKERMAALSBOSCH, *de Papeweerd*, groot ongeveer 3 Bunders.

11o. Een AKKERMAALSBOSCH, *de Bunt* met WEILAND, groot ruim 13 Bunders en Roeden.

12o. Een AKKERMAALSBOSCH, *de Weide en de Bosch-Ezeler* genaamd, groot ruim Bunders en 60 Roeden.

13o. Met den Heer *G. Alberts*, *het Hutelaar* of *Keizersland* onder *Wilpe*, groot ruim 7 Bunders en 20 Roeden.

Onder Bathmen.

Het ERVE *Nieuwenhuis*, groot ruim Bunders, met eene WAARE in de Marke *Bathmen* en *Loo*.

Alles in perceelen, kolommen en massa's, zoo op de plaatsen zal worden aangewezen en breeder omschreven bij billetten, welke benevens verdere informatiën zijn te bekomen ten Kantore van voormelden Notaris en van Mr. *H. W. Jordens*, Procureur te *Deventer*; zullende voorts

DE BOOMEN

op voormelde perceelen staande, zijnde EIKEN, BEUKEN, PEPPELEN enz., op Zaturdag den 16den September, des morgens ten 9 ure, worden verkocht, ter zelfder plaatse, in 27 perceelen.

RIJN- en IJSSEL-STOOMBOOT-MAATSCHAPPIJ.

Zomerdiensten 1848.

Opvaart.

Van *Kampen*, elken Zondag, Dingsdag en Donderdag, des morgens om 3 uur.

Van *Arnhem*, elken Zondag, Dingsdag en Donderdag, des namiddags om 4 uur.

Van *Emmerik*, elken Maandag, Woensdag en Vrijdag, des morgens om 6 uur.

Afvaart.

Van *Keulen*, elken Zondag, Dingsdag en Vrijdag, des avonds om 8 uur.

Van *Dusseldorff*, elken Zondag, Dingsdag en Vrijdag, des nachts om 12 uur.

Van *Arnhem*, elken Maandag, Woensdag en Zaturdag, des voormiddags om 11 uur.

† † † Gedurende de KERMIS te *Arnhem* zal
† † aldaar in eene Tent op de Groote Markt
† te bezigtigen zijn een

ITALIAANSCHE REUS.

Deze REUS is de grootste, schoonste en zwaarste MENSCH in de WERELD. Dezelve heeft de lengte van 2 ellen en 31 duimen, of 8 voeten en 11 Duimen, en is niet ouder dan 18 jaren, wegende over de 300 oude ponden. Zijne Pols en Handen hebben eene grootte als twee gewone, de omvang zijner Beenen is gelijk aan den Middel van een gewoon Mensch; met zijn Duim bedekt hij eenen nieuwen Rijksdaalder; in het kort, men moet dit schoone WONDER der NATUUR zien, en men zal volkomen voldaan zijn.

Stads Schouwburg te Arnhem.

De Koninklijke Zuid-Hollandsche Tooneelisten, onder Directie van den Heer *A. Peters*, zullen op Maandag den 28sten Augustus 1848 hunne Voorstellingen aanvangen met:

EEN GLAS WATER,

Blijspel in vijf bedrijven en in Proza door Eugène Scribe.

Gevolgd door:

DE PRIMA DONNA

of de

ZOOGZUSTER,

Blijspel met zang in één bedrijf.

Aanvang ten half zeven ure.

De plaatsen zijn te bespreken op den Speeldag van des morgens 10 tot des namiddags 2 ure.

Marktprijzen.

Arnhem 25 augustus.

Oude Weit van *f* 7.50 tot *f* 10.00; *Nieuwe Weit* van *f* 6.50 tot *f* 9.00; *Rogge* van *f* 5.50 tot *f* 6.00; *Boekweit* van *f* 5.50 tot *f* 6.00; *Garst* van *f* 3.75 tot *f* 4.25; *Friesche Haver* van *f* 0.00 tot *f* 0.00; *Voerhaver* van *f* 2.50 tot *f* 2.80; *Witte Boonen* van *f* 0.00 tot *f* 0.00; *Paardeboonen* van *f* 0.00 tot *f* 0.00; *Graauwe Erwten* van *f* 0.00 tot *f* 0.00; *Groene Erwten* van *f* 0.00 tot *f* 0.00; *Geele Erwten* van *f* 0.00 tot *f* 0.00; *Koolzaad* van *f* 0.00 tot *f* 0.00; *Aveelzaad* van *f* 0.00 tot *f* 0.00; *Klaverzaad* van *f* 0.00 tot *f* 0.00; *Nieuwe Aardappelen* van *f* 1.25 tot *f* 1.55; *Boter* van *f* 0.62 tot *f* 0.74 *het pond*.

Waterhoogte te Arnhem.

Den 26 Aug. 1 El 5 Palm 2 Duim; gew. 4 D. gev. 0 D.

Te Arnhem, bij G. J. Thieme, Boekdrukker.